

Om krisen eller kriget kommer till Sveriges lantbruksföretagare

En sampublikation mellan Statens veterinärmedicinska anstalt, Sveriges lantbruksuniversitet, Lantbrukarnas riksförbund, Länsstyrelsen Gotlands län, Länsstyrelsen Norrbotten, Gård & Djurhälsan, Hushållningssällskapet, Skånesemin, Växa, Svensk Fågel och Svenska Ägg.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
Till Sveriges lantbruksföretagare	6
Viktiga begrepp	7
2 Beredskap	11
Vilka samhällsstörningar kan påverka lantbruket?	12
Händelser företaget behöver förbereda sig för	13
Checklista för ökad beredskap	14
3 Totalförsvaret	19
Företagens roll i totalförsvaret	20
Dagens utmaningar är annorlunda än gårdagens	21
Sveriges moderna totalförsvaret	25
Dagens företag bygger framtidens beredskap	26
Viktiga telefonnummer, appar och länkar	31

1 INLEDNING

Till Sveriges lantbruksföretagare

Den här broschyren vänder sig till lantbruksföretag i Sverige och är framtagen av organisationer som är verksamma inom lantbruket. Broschyren ska hjälpa lantbrukare att bli mer förberedda på allt från allvarliga olyckor och extremväder till cyberattacker och militära konflikter, som kan påverka och ställa högre krav på verksamheten.

De senaste åren har säkerhetsläget i Europa försämrats, bland annat på grund av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Vi har även upplevt en pandemi samt svår torka och översvämningar på många håll i landet. Allt detta har påverkat lantbruk och företagande. För att stå bättre rustade inför framtida kriser, och i värsta fall krig, finns stora förbättringsmöjligheter som även gynnar lantbruksföretag i den dagliga verksamheten.

Det är viktigt att påbörja omställningen mot högre beredskap redan nu. Genom att planera för hur du upprätthåller verksamheten vid olika störningar skapar du ett motståndskraftigt företag. Broschyren fungerar som ett stöd på vägen till ett företag som är bättre rustat vid kris och krig.

Sveriges lantbruk är en viktig del av totalförsvaret. Ju bättre förberett ditt företag är, desto bättre kommer hela landet att klara av svåra påfrestningar.

Viktiga begrepp

- **Totalförsvaret** – utgörs av all verksamhet som behövs för att förbereda Sverige inför och vid krig. Det består av militärt försvar som Försvarsmakten ansvarar för och civilt försvar som beredskapsmyndigheter och civilområden ansvarar för. Alla som bor i Sverige och är mellan 16 och 70 år är en del av totalförsvaret. Men inget hindrar äldre som vill hjälpa till att göra det.
- **Militärt försvar** – utgörs av Försvarsmakten inklusive Hemvärnet och flera andra myndigheter som har i uppgift att stödja det militära försvaret. Vid kriser som uppstår i fredstid ska det militära försvaret stödja civila myndigheter.
- **Civilt försvar** – utgörs av hela samhällets motståndskraft vid krigsfara och krig. Det civila försvaret består av statliga myndigheter, kommuner, regioner, privata företag, frivilligorganisationer och privatpersoner. Livsmedelsberedskap är en del av det civila försvaret. Räddningstjänsten, sjukvården och transporter vid krigsfara och krig ingår också. Vid krigsfara och krig ska det civila försvaret stödja Försvarsmakten.
- **Civilområden** – är sedan år 2022 en uppdelning av de 21 länsstyrelserna i sex civilområden. Dessa har huvudansvaret för det civila försvaret i sitt geografiska område. Detta inkluderar både planering inför höjd beredskap och samordning vid höjd beredskap.

1 INLEDNING

- **Höjd beredskap** – är ett samlingsnamn för skärpt beredskap och högsta beredskap. Det kan gälla i hela Sverige eller delar av landet.
- **Skärpt beredskap** – beslutas av regeringen och innebär att det är ett krig i vårt närområde som påverkar oss mycket eller att ett anfall mot Sverige bedöms troligt. I det läget ska all samhällsverksamhet ställa om för att stödja totalförsvaret.
- **Högsta beredskap** – beslutas av regeringen och innebär att det är krig i Sverige eller att det bedöms bli det snart. All samhällsverksamhet ska stödja totalförsvaret och allmän tjänsteplikt införs.
- **Allmän tjänsteplikt** – börjar gälla vid höjd beredskap och innebär att alla mellan 16 och 70 år kan få tjänstgöra inom verksamheter som måste fungera under krigsfara och krig, såsom lantbruket. Innefattar inte personer som är krigsplacerade.
- **Krigsplacering** – placering till bestämda uppgifter för personer som har gjort värnplikten, är med i en av de frivilliga försvarsorganisationerna eller arbetar med annan totalförsvarsviktig verksamhet som till exempel räddningstjänsten och kommunal omsorg. Dessa personer ska ha fått en krigsplaceringsorder.

- **Nato** – en mellanstatlig försvarsallians med en bred civil-försvarsdel. En viktig del handlar om att förbereda sitt land inför olika kriser och höja motståndskraften. Det innebär bland annat att Sverige kommer att behöva klara av att producera stora mängder livsmedel även under störda förhållanden. Natomedlemskapet innebär även att Sverige har hamnat i den andra försvarslinjen efter Finland och Baltikum. Sveriges roll är därmed i första hand att fungera som transitland som trupper och materiel ska transporteras igenom. Vi kan inte längre bara tänka nationellt utan behöver även ha Nato och EU i åtanke.
- **Samhällsviktiga verksamheter** – regeringen har valt ut ett antal branscher som är extra viktiga att upprätthålla även vid kriser. Skolor, förskolor, räddningstjänst och polis är exempel på samhällsviktiga verksamheter. Livsmedelsproduktion är en samhällsviktig funktion och lantbruksföretag är därför samhällsviktiga verksamheter.
- **Samhällsviktig verksamhet som är nödvändig för totalförsvaret** – regeringen har beslutat att det inom den samhällsviktiga verksamheten finns vissa företag som är extra viktiga för totalförsvaret. Oftast handlar det om stora företag vars verksamhet är avgörande att upprätthålla vid krig. Lantbruket består dock inte av några få stora företag som utgör en majoritet av verksamheten, vilket är fallet i de andra leden av livsmedelskedjan. Det finns ännu inga kriterier för hur samhällsviktig verksamhet som är nödvändig för totalförsvaret ska väljas ut bland lantbruksföretagen.

1 INLEDNING

EU har beslutat om följande två direktiv inom beredskap som även blivit svenska lagar. De kommer att påverka lantbruksföretagens arbete.

- **CER** – lantbruksföretag ska enligt detta EU-direktiv göra riskbedömningar, vidta åtgärder för att stärka sin motståndskraft och rapportera störningar och avbrott till nationella myndigheter. Direktivet möjliggör även för medlemsstaterna att stödja lantbruksföretagen. Stödet kan omfatta utveckling av vägledningsmaterial och metoder, anordnande av övningar för att testa företagens motståndskraft samt rådgivning och utbildning för företagets personal.
- **NIS2** – enligt EU:s krav på cybersäkerhet behöver de som arbetar med viktiga samhällsfunktioner, som lantbruk, se till att deras informationssäkerhet är stark. Detta innebär att införa lämpliga säkerhetsåtgärder, utbilda ledning och personal samt rapportera händelser som medför eller kan medföra betydande störningar av verksamheten till tillsynsmyndigheten. Eftersom många system på gården är uppkopplade, från maskiner till administration, är det viktigt att skydda dem för att säkra driften, undvika dataförlust och minska riskerna vid kriser.

2 BEREDSKAP

Vilka samhällsstörningar kan påverka lantbruket?

Det finns många samhällsstörningar som kan påverka lantbruket. Efter bara en kort tid kan det bli besvärligt att bedriva verksamheten som vanligt. Några exempel på störningar är:

- Strömavbrott
- Problem med import av diesel
- Problem i transportsystemet
- Datahantering och support som slutar fungera
- Elektroniska betaltjänster som inte fungerar
- Personal som inte kan ta sig till eller från arbetet

VISSTE DU ATT

När stormen Alfrida slog till mot Sverige 2019, blev omkring 100 000 abonnenter strömlösa? Bland de drabbade fanns även lantbrukare. I de värst drabbade områdena var tusentals elabonnenter utan el under flera veckors tid. Genom att förbereda dig med reservkraft och drivmedelslager klarar sig gården bättre vid elavbrott. För tips om hur du hanterar reservkraft, läs mer här: [Vägledning för hantering av Reservkraftprocessen \(MSB\)](#)

Händelser företaget behöver förbereda sig för

Kriser i fredstid

- Sjukdomsutbrott hos djur, människor eller grödor
- Klimatförändringen och naturkatastrofer
- Strejker
- Organiserad brottslighet
- Spionage
- Påverkanskampanjer via till exempel sociala medier
- Cyberattacker
- Terrorattentat
- Påverkan på infrastruktur

Krig

- Väpnat angrepp mot Sverige
- Väpnat angrepp mot annat Natoland
- Avskuren import av insatsvaror samt export av råvaror och färdiga livsmedel

VISSTE DU ATT

Jordbruket var en av de näringsgrenar som drabbades hårdast av torkan 2018? Spannmålsskördarna i Sverige minskade med nära 45 procent och även vallskörden minskade kraftigt. Att planera för extremväder och bygga upp en buffert kan hjälpa lantbrukare att klara kriser. Läs mer om hur jordbruket kan bli mer motståndskraftigt mot extremväder här:

[Långsiktiga effekter av torkan 2018 \(Jordbruksverket\)](#)

UPPGIFT

Tänk igenom hur ditt företag skulle påverkas om en eller flera av tidigare nämnda händelser inträffar.

Checklista för ökad beredskap

Livsmedelsproduktion är en viktig del av samhället, speciellt i kris och krig, då det finns risk för att import av livsmedel begränsas eller upphör. Därför är det viktigt att varje lantbruk fungerar så bra som möjligt även vid störningar. Checklistan är tänkt att fungera som inspiration och stöd för lantbrukare som vill förbereda sitt företag inför de situationer som kan uppstå i händelse av kris eller krig. Du behöver inte göra allt, varje åtgärd är ett steg framåt.

Säkra kritiska resurser och logistik

- ☐ **Bygg upp lager med viktiga insatsvaror** såsom drivmedel, reservdelar, receptfria läkemedel, gödsel, utsäde, växtskyddsmedel samt rengörnings- och diskmedel.

Med lager krävs ökad säkerhet.

- ☐ **Minska risken för stöld** genom exempelvis vägbom, lås, kraftiga dörrar, larm, kameraövervakning och inbyggd dieseltank.

Kom även ihåg att:

- ☐ **Säkra gårdens elförsörjning** så att företaget klarar ett strömavbrott på flera dagar.
- ☐ **Göra en årlig inventering av foder och strö.** Ha gärna 25–30 procent överlagring av foder och strö som mål.
- ☐ **Säkra vattenförsörjningen** och ha alternativ inför torka eller andra händelser som påverkar tillgången till vatten av god kvalitet. Exempelvis fler eller djupare brunnar, dammar eller en reservledning från grannarna.
- ☐ **Ha flera infartsvägar till gården.** Det är en del i det förebyggande smittskyddsarbetet samtidigt som det finns fler vägar om en väg blockeras till följd av exempelvis brand, översvämning eller storm.

Ta fram planer

- ☐ **Skapa en krispärm** med viktiga kontaktuppgifter, avtal, kundnummer, serviceavtal, garantier från leverantörer och kunder, karta över gården samt eventuella stallritningar. Det är viktigt att fler än en person vet var krispärmen finns och vad som finns i den.
- ☐ **Gör handlingsplaner** för vad som ska göras vid brand, storm eller översvämning samt för smittsäkrad evakuering och akut slakt. Vid evakuering, håll smittade och friska djur åtskilda, använd skyddsutrustning och desinficera fordon. För akut slakt, skapa tydliga riktlinjer för snabb och säker hantering för att hindra smittspridning och upprätthålla god hygien.

- ☐ **Förbättra den digitala säkerheten** genom att ha flera komplexa lösenord och utbilda personalen i digital säkerhet. Uppdatera system regelbundet, begränsa behörigheter och inaktivera program eller funktioner som inte används i den dagliga driften. Säkerhetskopiera ofta.
- ☐ **Skydda gårdens kontor** genom att till exempel låsa viktiga utrymmen när de inte används. På så sätt hindrar du obehöriga från att komma åt utrustning och känslig information.

Arbetskraft

- ☐ **Gör en plan för bortfall av personal.** På så sätt säkrar du tillgången till arbetskraft om befintlig personal, inklusive arbetsledaren, inte kan komma till jobbet.
- ☐ **Ta fram standardrutiner** så att ni snabbt kan skola in ny personal.
- ☐ **Utbilda personal** för att kunna hantera flera olika arbetsuppgifter.

Ekonomi

- ☐ **Bygg upp en ekonomisk buffert** så det täcker en tids intäktsbortfall.
- ☐ **Undersök försäljningsalternativ.** Se över vilka försäljningskanaler du har i närområdet.
- ☐ **Håll dig uppdaterad om statliga stöd och försäkringar** som kan ge ekonomiskt skydd vid en kris.

Genom att ha lager av reservdelar och andra viktiga varor som drivmedel kan företaget stärka sin beredskap och lättare hantera störningar. Planering och förberedelser hjälper gården att fungera även under kriser. Foto: Joen Bergenrud.

VISSTE DU ATT

SVA:s webbplats erbjuder extra material för att inspirera och stödja lantbrukare att bygga mer motståndskraftiga företag? Lansering av materialet, som utvecklas inom projektet "När krisen eller kriget kommer – beredskapsplanering i primärproduktionen av svenska livsmedel," påbörjades under hösten 2024. Ytterligare resurser kommer att publiceras under 2025, inklusive checklistor för olika produktionsinriktningar och praktiska exempel.

2 BEREDSKAP

Håll gården i gott skick! God dränering och djurhälsa är alltid viktigt. Att underhålla vägar, maskiner och elsystem bidrar också till ökad beredskap.

Samarbeta med andra lantbrukare och företag i din närhet. Samarbetar ni i vardagen så är det enklare att samarbeta i kris. Det är också ofta lättare att lösa kriser tillsammans. Vänta inte med förberedelsearbetet, för vi vet inte när en störning kan komma.

UPPGIFT

Diskutera med personalen hur företaget ska hantera brist på resurser, och hur olika verksamheter ska prioriteras.

Diskutera hur snabbt ni kan anpassa verksamheten till ett krisläge. Tar det en dag, vecka eller månad?

Många företag är hårt investerade i en typ av produktion som är svår att ändra. Finns det möjligheter till en snabb omställning av produktion och distribution?

Fundera även på hur snabbt en återstart skulle kunna ske när faran är över.

3 TOTALFÖRSVAR

Företagens roll i totalförsvaret

Företagens formella ansvar styrs av lagar och avtal. I fred regleras ansvaret av lagen (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer med flera att delta i totalförsvarsplaneringen. Enligt lagen ska företag samarbeta med myndigheter vid totalförsvarsplanering. Om företagen har fått utföra arbete som medfört betydande kostnader, kan de få ersättning för detta.

Vid höjd beredskap kan andra lagar börja gälla. Till exempel förordningen (1992:391) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov, som ger myndigheter möjlighet att ta över privat egendom som är viktig för totalförsvaret. Det kan exempelvis handla om byggnader, transporter och maskiner. Dessa kommer i så fall att värderas och den vars egendom det gäller kommer att få ersättning.

Eftersom i stort sett allt lantbruk utförs av privata företag kommer kommuner, regioner och myndigheter att förhandla med företagen för att skriva avtal. Båda parter kommer behöva vara med och betala för uppbyggnaden av beredskap och dela på risken. Genom dessa avtal kan företag bland annat få som uppgift att:

- Förbereda företaget för att fortsätta sin samhällsviktiga verksamhet.
- Se till att varor och tjänster kommer till andra samhällsviktiga verksamheter.
- Skydda känsliga uppgifter genom säkerhetsskyddsarbete.

Målet är att så långt som möjligt upprätthålla den befintliga livsmedelskedjan genom ingångna avtal. Livsmedelsproduktion är en samhällsviktig funktion och lantbruksföretag är därför samhällsviktiga verksamheter. Som lantbrukare ansvarar du därför för att ditt företag är robust och fungerar så bra som

möjligt även under en kris. Om en kris leder till brister av olika slag, till exempel drivmedel, kommer bristvaran att fördelas mellan olika samhällsviktiga verksamheter. Det innebär att ditt företag inte är garanterat drivmedel vid en kris då det även finns andra samhällsviktiga verksamheter som polis, räddningstjänst och sjukvård. Vilken typ av stöd ditt företag kommer att få beror på vilken slags kris det handlar om.

Samhällsviktig verksamhet är inte samma sak som *samhällsviktig verksamhet som är nödvändig för totalförsvaret*. Om regeringen beslutar om höjd beredskap kommer samhällsviktig verksamhet som är nödvändig för totalförsvaret att få stöd och hjälp först. Dessa företag kan även komma att få krigsplacera sin nyckelpersonal. Det är ännu inte beslutat vilka kriterier som kommer att gälla för att lantbruksföretag ska kunna definieras som samhällsviktig verksamhet som är nödvändig för totalförsvaret.

Dagens utmaningar är annorlunda än gårdagens

Sverige har på drygt 100 år dubblat sin befolkning. En majoritet av befolkningen lever inte längre på landsbygden utan i tätorter och städer. Samtidigt har lantbruket förändrats från att bestå av många småskaliga gårdar med kretsloppslandbruk till färre och större gårdar med ökad specialisering. När första världskriget bröt ut år 1914 behövde varje gård i snitt försörja elva personer med mat för att landet skulle vara helt självförsörjande. År 2023 var motsvarande siffra 187 personer per gård. Skördarna av spannmål har ökat med ungefär två till fyra gånger per hektar sedan 1910-talet.

Utvecklingen har till stor del möjliggjorts av teknik som är beroende av el, fossila bränslen, mineralgödsel och växtskyddsmedel. Alla dessa insatsvaror, förutom el, behöver importeras. Denna utveckling har ökat både välfärden och sårbarheten. Vid krig har Sverige, historiskt sett, blivit avskuret och importen har minskat vilket påverkat lantbrukets produktionsförmåga. Livsmedelsransonering har tidigare gjort att vi lyckats undvika svält. För att minska sårbarheten hade Sverige, efter andra världskriget och fram till millennieskiftet, beredskapslager av livsmedel och insatsvaror. Dessa lager avvecklades, men det planeras nu för ökad lagerhållning igen.

Importberoende skapar sårbarhet

Från 1920-talet fram till Sveriges inträde i EU år 1995 bedrevs en aktiv jordbrukspolitik med livsmedelsberedskap som mål. Modern jordbrukspolitik lägger över en stor del av ansvaret på företagen i livsmedelskedjan. Det ökade fokuset på företagande har både positiva och negativa effekter på beredskapen. Små marginaler leder till små lager och låg motståndskraft. Samtidigt kan ett konkurrenskraftigt och lönsamt företag i fredstid stå bättre rustat i tider av höjd beredskap.

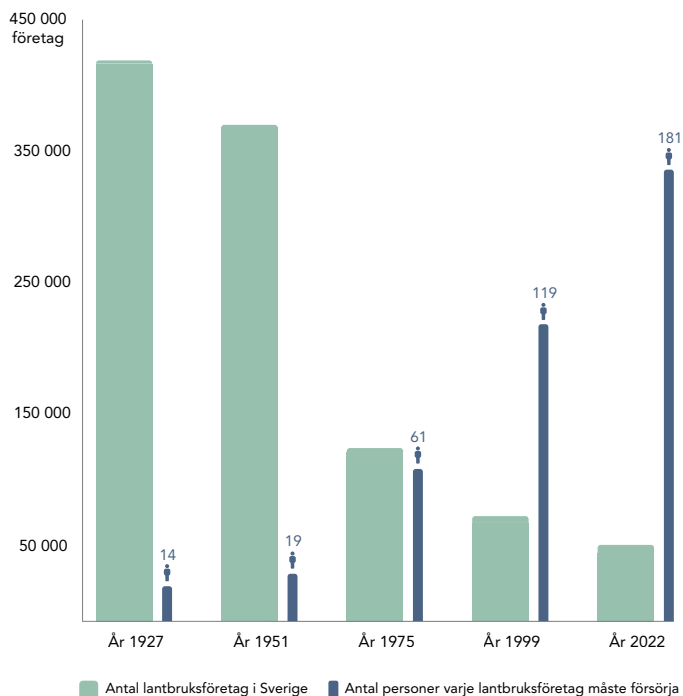
De förändringar som skett inom det svenska lantbruket sedan EU-inträdet har skapat ett stort import- och transportberoende, som i sin tur orsakat sårbarheter. Det märks mest i norra Sverige, där det i dag odlas mycket lite och den befintliga mjölk- och köttproduktionen är väldigt beroende av fodertransporter från södra Sverige. Det finns livsmedelsbutiker men inga centrallager och få distributionslager. Det finns bagerier men inga kvarnar.

Ökad befolkning och färre lantbruksföretag

I dag ligger den genomsnittliga livsmedelskonsumtionen på 3 100 kalorier per person och dag, visar utredningen Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8). Det ger en totalkonsumtion på 11 800 miljarder kalorier per år för Sverige. Den svenska produktionen är vid en normalskörd 11 500 miljarder kalorier per år. Under normala fredstida förhållanden behövs 2 350 kalorier per person och dag och vid höjd beredskap beräknas behovet till 2 450 kalorier per person och dag. Detta på grund av att de flesta då anses behöva utföra mer fysiskt arbete.

De senaste hundra åren har antalet lantbruksföretag minskat kraftigt i Sverige, samtidigt som befolkningen har ökat. Det innebär att varje kvarvarande företag behöver försörja fler personer för att täcka befolkningens behov av livsmedel, särskilt om vi ska kunna vara självförsörjande vid en kris. Vid normalskörd skulle Sverige klara av att tillfredsställa energibehovet vid höjd beredskap med vår egen primärproduktion. Det skulle dock inte vara samma varugrupper som vi i dag är vana att äta.

3 TOTALFÖRSVAR

FIGUR 1. Antalet lantbruksföretag i Sverige har minskat kraftigt under de senaste hundra åren, medan befolkningen har ökat. Det innebär att varje företag behöver försörja fler personer med livsmedel, speciellt om Sverige skulle vara helt självförsörjande.

Källor: Jordbruksverkets statistikdatabas och Statistiska centralbyrån.

Den nuvarande produktionen bygger dock på att det skulle gå att importera samma mängd diesel, mineralgödsel, utsäde och växtskyddsmedel vilket i dag är de största beroendena inom svenskt jordbruk.

Var i landet din verksamhet ligger påverkar dina möjligheter att producera vid en kris. I första hand bör du fokusera på verksamhetens inriktning, men vid avskuren import av råvaror skulle ditt företag kunna tjäna på att ställa om produktionen för att kunna sälja varor det blir brist på.

Sveriges moderna totalförsvar

År 2015 fattade regeringen beslut om att påbörja arbetet med att återuppbygga ett totalförsvar. Totalförsvaret består av det militära försvaret som Försvarsmakten ansvarar för och det civila försvaret som beredskapsmyndigheterna och civilområdena ansvarar för. Vid kriser som uppstår i fred ska det militära försvaret stödja det civila, och under höjd beredskap ska det civila försvaret stödja det militära med till exempel mat. Vid höjd beredskap kan andra lagar såsom ransoneringslagen börja gälla.

Som en del i totalförsvarsplaneringen och Sveriges ansökan till Nato infördes år 2022 en ny struktur för det civila försvaret, där beredskapsmyndigheterna utökades och delades in i beredskapssektorer. I sektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten ingår Livsmedelsverket, Jordbruksverket, Statens veterinärmedicinska anstalt, Naturvårdsverket och länsstyrelserna. De ansvarar bland annat för produktion av livsmedel och djurfoder, säkra livsmedel inklusive dricksvatten, smittskydd och djurens hälso- och sjukvård. Livsmedelsverket är sektorsansvarig myndighet och leder arbetet. I uppdraget ingår även samverkan med näringslivet. Livsmedelsverket ansvarar dessutom för kontakten med EU och Nato inom beredskapsområdet.

Desinformation och källkritik

Den digitala utvecklingen har förändrat vardagens informationskanaler och hur samhället tar till sig kunskap om världen. Det kan vara svårt att veta vad som är sant och vad som är falskt. Olika aktörer sprider desinformation, vilseledande information och propaganda för att påverka våra värderingar och hur vi agerar.

Var därför alltid försiktig med information som inte kommer från pålitliga källor.

Råd om källkritik

- Vem ligger bakom informationen? Kan du hitta den ursprungliga källan? Är källan trovärdig?
- Vad syftar informationen till? Är syftet att förändra ditt tänkande och agerande?
- Vad är det för information du använder och vem tjänar på att du sprider den?
- Hur gammal är informationen? Är den fortfarande relevant?
- Hur fick du själv tag på informationen? Har källan tidigare levererat bekräftad information?
- Kan du hitta informationen i andra källor?
- Ifrågasätt din egen ståndpunkt. Bredda ditt perspektiv genom att söka efter källor som inte bekräftar och förstärker din nuvarande åsikt.

Tänk efter innan du delar vidare information. På så sätt kan du undvika att bli en del i spridningen av desinformation, vilseledande information och propaganda.

Dagens företag bygger framtidens beredskap

Vid långvariga kriser och krig förändras spelplanen för hela samhället. Företag tvingas till nya lösningar då det kan bli brist på viktiga insatsvaror och tjänster. En viktig erfarenhet från Ukraina är att ta hot på allvar och att stärka sin beredskap i tid. Framöver behöver lantbruksföretagen ha större lager och ekonomisk styrka

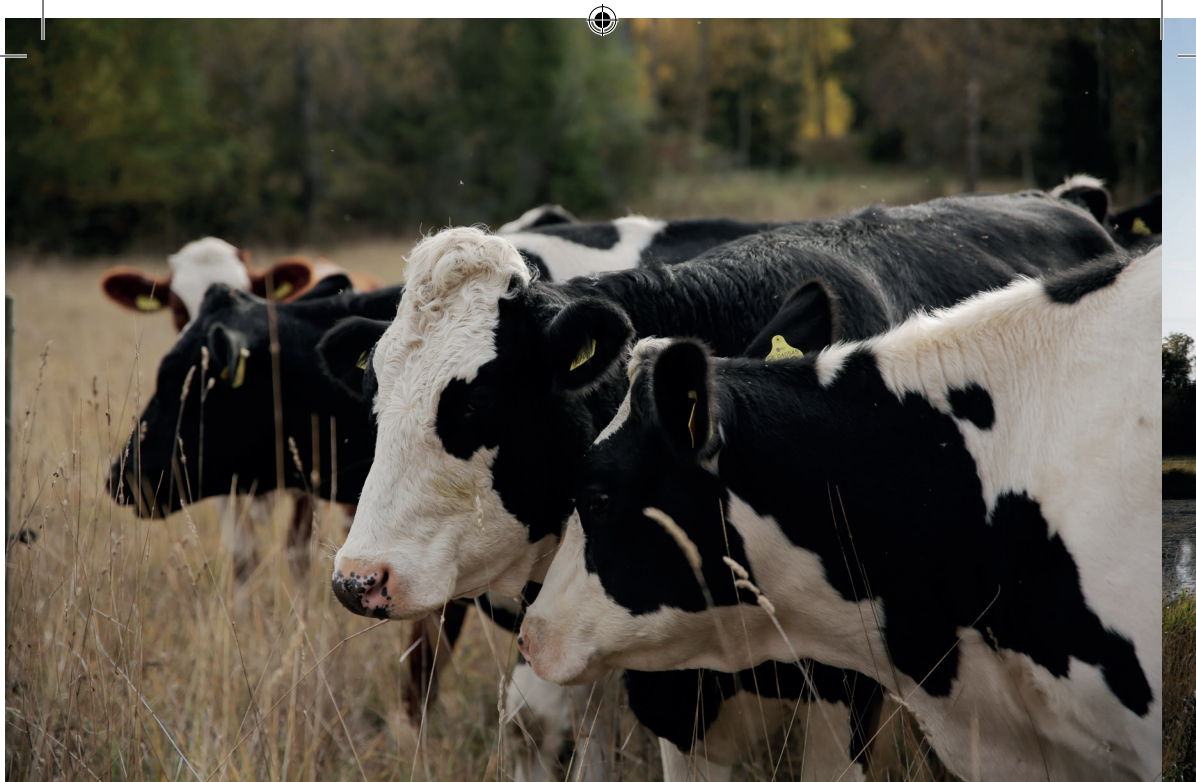
samt planera ännu mer långsiktigt än i dag. Den förändringen kommer att ta tid. Ju fler steg ditt företag tar redan i dag, desto större möjlighet har du att själv påverka takt och inriktning i er utveckling. De företag som integrerar beredskap i sin långsiktiga strategi kan använda arbetet för att skapa långsiktiga ekonomiska fördelar. De lantbruksföretag som redan nu börjar testa nya metoder i mindre skala kommer att ha bättre förutsättningar att använda de metoder som fungerar på deras gårdar i större skala om krisen eller kriget kommer.

Företagsledning

Företagsledare behöver hantera många olika former av risker samtidigt som de behöver utveckla den potential som finns för förbättringar. Ofta är det ett genomtänkt och långsiktigt förbättringsarbete som skapar förutsättningar för att hantera en kris framgångsrikt. För företagsledare är detta ett arbete som är tidskrävande. Görs inte förbättrande åtgärder i tid kommer beredskapsfrågorna ta mycket tid av företagsledaren när en kris uppstår.

Kontinuitetshantering som ett verktyg för företagets beredskap

Kontinuitetshantering handlar om att skapa långsiktiga planer för att kunna fortsätta driva verksamheten på en rimlig nivå även vid störningar. Det gäller oavsett vilken störning som företaget utsätts för. Arbetet innefattar att identifiera beroenden av resurser, analysera risker och sårbarhet i verksamheten samt att göra upp planer för hur dessa kan förebyggas eller hanteras.

Ett högt importberoende gör Sverige sårbart vid kriser. Ökad självförsörjning och god djurhållning stärker livsmedelsförsörjningen. Foto: Joen Bergenrud.

Resurseffektivisering

Att förbättra produktiviteten samtidigt som resursåtgången minskar är centralt i alla situationer. Ett sådant arbete innebär att lyfta flera olika områden så att de tillsammans skapar en stor förbättring. Åtgärderna kan vara förbättrad företagsledning, investeringar och biologiska förbättringar, ofta i kombination. Fokusera ännu mer på cirkulära lösningar, grundregeln är att det ska vara hållbart i såväl krig som fred.

Kretsloppsanpassa ditt lantbruk

Historiskt sett har lantbruksföretagen själva producerat det mesta som de behövde. Det skapade ett minimalt importberoende vilket

Att investera i en bevattningsdamm och satsa på egen energiproduktion kan stärka gårdens motståndskraft och beredskap. Foto: Joen Bergenrud.

gjorde gårdarna mindre sårbara. Men det innebär också lägre produktion jämfört med i dag. Det är numera svårt att vara helt självförsörjande, men ju fler lokala råvaror ditt företag använder desto mindre sårbart blir det. Genom att återgå till vissa kretsloppsanpassade metoder kan du minska beroendet av externa leverantörer och stärka gårdens beredskap. Varje litet steg gör ditt lantbruk mer robust och hållbart.

Minska beroendet av inköpt energi

Ju mer energi ditt företag kan producera på egen hand, desto bättre. Om fordon och maskiner kan drivas av energi som produceras i Sverige så höjer du förmågan att kunna fortsätta producera vid kris och krig. Sträva efter att kunna driva gården som ödrift.

Kolinlagring och jordhälsa för säkrare skördar

För att förbättra jordhälsan och skapa mer hållbara odlingssystem kan du vidta flera åtgärder. Genom att hålla fälten gröna året om, öka den biologiska mångfalden och vara anpassningsbar i din jordbearbetning bevaras jordstrukturen och dess ekosystem. Dessa åtgärder ökar kolinlagringen i marken som i sin tur ökar bördigheten och markens vattenhållande förmåga, vilket är särskilt viktigt i ett klimat under förändring. Samtidigt minskar risken för näringsläckage och erosion, vilket bidrar till en säkrare livsmedelsförsörjning på lång sikt. Exempel på metoder som främjar kolinlagring är användning av mellangrödor, varierade växtföljder med inslag av baljväxter samt fleråriga grödor som vall.

Förbättra smittskydd och djurhälsa

Med fler djur per gård kan risken för smittspridning inom gården öka. Ett förändrat framtida klimat medför även nya smittor och smittvägar jämfört med vad vi tidigare varit vana vid. Kontinuerligt förebyggande arbete med smittskydd och djurhälsa ökar gårdens motståndskraft. Friska djur har dessutom en högre produktionseffektivitet vilket ökar lönsamheten. Smittskydd och djurhälsa handlar mycket om kunskap och rutiner men ibland behövs investeringar i byggnader och utrustning.

VISSTE DU ATT

Många lantbrukare i Sverige investerar i solpaneler och biogasproduktion för att bli mer självförsörjande på energi. Läs mer om hur biogas från gödsel kan göra lantbruk självförsörjande på el här: [Biogas från gödsel gör lantbruk självförsörjande på el \(Sveriges miljömål\)](#).

Viktiga telefonnummer, appar och länkar

Här hittar du en lista över telefonnummer och länkar som du och din verksamhet kan vara hjälpta av i en kris.

112 – Vid en nödsituation som kräver omedelbar hjälp av ambulans, räddningstjänst eller polis.

114 14 – Polisens nummer vid icke-akuta händelser.

113 13 – För att få eller lämna information vid allvarliga olyckor eller kriser.

112-appen – Information om 112-händelser i ditt närområde.

Krisinformation.se – Samlad information från Sveriges myndigheter vid kriser:

[Krisinformation.se](https://www.krisinformation.se)

Sektorn livsmedelsförsörjning och dricksvatten – Information om sektorns uppdrag på Livsmedelsverkets webbplats och länkar till information om övriga sektorsmyndigheter.

[Sektorn Livsmedelsförsörjning och dricksvatten \(Livsmedelsverket\)](https://www.livsmedelsverket.se)

3 TOTALFÖRSVAR

Myndigheten för psykologiskt försvar – Information om hur du kan identifiera, förstå och möta otillbörlig informationspåverkan.

[Mpf.se](https://mpf.se)

Jordbruksverket – växtcentralerna – Information om ogräs, sjukdomar och insekter under odlingssäsongen.

[Aktuellt från växtskyddscentralerna \(Jordbruksverket\)](#)

SVA (Statens veterinärmedicinska anstalt) – smittläge – Ger uppdaterad information om övervakning av flera smittsamma djursjukdomar.

[Smittläge \(SVA\)](#)

Fyll på med telefonnummer till din

Veterinär

.....

Besättningsrådgivare

.....

Elektriker

.....

Rörmokare

.....

3 TOTALFÖRSVAR

Fundera över vilka ytterligare kontakter som är viktiga i din verksamhet och lista dom här.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Broschyren har tagits fram i samarbete mellan Statens veterinärmedicinska anstalt, SLU Kunskapsnav inom företagsledning och entreprenörskap, Länsstyrelserna i Norrbottens och Gotlands län, Lantbrukarnas Riksförbund, Hushållningssällskapet, Gård & Djurhälsan, Växa, Skånesemin, Svensk Fågel och Svenska Ägg med finansiering från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Jordbruksverket.

SVA:s rapportserie 106

Redaktör: SVA

Huvudförfattare: Hugo Malm

Expertstöd och sakkunniga: Statens veterinärmedicinska anstalt, Sveriges lantbruksuniversitet, Länsstyrelserna i Norrbottens och Gotlands län, Lantbrukarnas Riksförbund, Hushållningssällskapet, Gård & Djurhälsan, Växa, Skånesemin, Svensk Fågel och Svenska Ägg.

Omslagsbild: AI-genererat fotografi skapat med MidJourney: SVA

Foto: Joen Bergenrud

ISSN 1654-7098

Publikations-ID: SVAKOM231

© SVA 2024

Den här publikationen citeras "Om krisen eller kriget kommer - till Sveriges lantbruksföretagare. SVA:s rapportserie 106. SVA, 2024".

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling, Europa
investerar i landsbygdsområden